

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

вимогам державного стандарту за змістом, методами, засобами та формами навчання.

1. Кокишарова Т.Е. *Основы научных исследований. Учебно-методическое пособие* / Т.Е. Кокишарова. – Издательство ВСГТУ Улан-Уде, 2007. – 111 с.

2. Лернер И.Я. *Дидактические основы методов обучения* / И.Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 185 с.

3. Лудченко А.А. *Основам научных исследований: Учеб. пособие* / Лудченко А.А., Лудченко Я.А., Примак Т.А. – 2-е изд., стер. – К.: О-во “Знання”, КОО, 2001. – 113 с.

4. Мигаль В.Д. *Теорія і методи наукової творчості: Навчальний посібник* / В.Д. Мигаль,

В.П. Волков. – Харків: ХНАДУ, 2007. – 200 с.

5. *Основы научных исследований: навч. посібник для вищих навч. закладів* / С.Ф. Артюх, І.Я. Лізан, І.В. Голоп'яров, Н.А. Несторук. – Харків: УПА, 2006. – 278 с.

6. *Основы научных исследований та наукова інформація: навч. посібник* / О.В. Суворін [та ін.]; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Технологічний ін-т. – Луганськ: [б.в.], 2008. – 129 с.

7. Чкалова О.Н. *Основы научных исследований* / О.Н. Чкалова. – К.: Издательское объединение “Вища школа”, 1978. – 118 с.

8. Ягунов В.В. *Педагогіка: навч. посібник* / В.В. Ягунов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2012

УДК 378:81'243

Наталія Білан, асистент кафедри гуманітарних дисциплін ВП НУБіП України
Бережанського агротехнічного інституту

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

У статті проаналізовано особливості використання комунікативного методу. Розглядаються основні принципи, які здатні мобілізувати навчальний процес. Досліджуються засоби та форми навчання, які впливають на формування та розвиток комунікативних навичок студентів на заняттях з іноземних мов у немовних ВНЗ.

Ключові слова: іноземна мова, комунікативність, комунікативна компетентність, ситуативність.

Літ. 8.

Постановка проблеми. Міжнародні зв'язки України у різноманітних сферах життєдіяльності, вихід її у європейський та світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій і в сфері освіти як важливого державного інституту, так і в галузі навчання іноземних мов. Статус іноземної мови має тенденцію до постійного зростання, оскільки вона набуває ролі засобу міжкультурного спілкування.

Іноземна мова сьогодні є не просто частиною культури певної нації, але це і запорука успіху майбутньої кар'єри студентів. Із зростанням попиту фахівців із знанням іноземної мови зростають вимоги до ефективності та якості їх навчання. Інтенсивно ведеться пошук нових методів навчання, їх удосконалення, розробка та впровадження нових засобів у навчальний процес. Досягнення високого рівня володіння мовою не можливе без фундаментальної мовної підготовки у вищій школі. Згідно з новим проектом програми з іноземних мов у вищій школі, основною метою навчання іноземних мов є формування

комунікативної компетенції майбутніх фахівців, які повинні вміти спілкуватися іноземною мовою в межах тем та ситуацій спілкування, запропонованих програмою. Слід зазначити, що нова програма побудована з урахуванням вимог рекомендацій Ради Європи, які орієнтують на формування соціокультурної компетенції та необхідність навчання міжкультурного спілкування, що в межах соціокультурного підходу до навчання іноземних мов визначається як функціонально обумовлена комунікативна взаємодія людей, які виступають носієм різних культурних цінностей через усвідомлення ними їх належності до різних субкультур.

У зв'язку з цим актуальним стає питання навчання іноземної мови за допомогою комунікативного методу. Тому слід формувати тенденцію до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу, його наближення до реального процесу спілкування. Методичним змістом заняття з іноземної мови, на нашу думку, має бути комунікативність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У методичній літературі неодноразово

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

порушувалося питання навчання комунікативної компетенції. Комунікативний метод започаткували праці Е.П. Шубіна. Ідеї комунікативного методу навчання розробляли й інші автори (Г.В. Рогова, Ю.І. Пассов, В.Л. Скалкін, Е.О. Малико, Л.П. Малишевська, І.Л. Плужник, А.П. Старков). Даний метод розвивався на основі ідей лінгвістів, психологів та методистів (В.А. Артемов, Л.С. Бархударов, І.М. Берман, І.Л. Бім, В.А. Бухбіндер, П.Б. Гурвіч, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, М.В. Ляховицький, О.О. Миролюбов, І.П. Сусов, С.Ф. Шатілов). Комунікативний метод активно досліджується в зарубіжній методичі. Його різноманітне тлумачення відображене в працях К. Блека, Е.Й. Джойнера, Х. Бессе, А. Амата, Е. Кононієнка. Аналіз цих досліджень засвідчує, що проблемі активізації процесу навчання іншомовного мовлення засобом комунікативного методу була приділена значна увага.

Мета статті полягає у виявленні особливостей використання комунікативного методу навчання іноземних мов в немовних вищих навчальних закладах. Методи навчання – це “упорядковані способи діяльності вчителя й учнів, спрямовані на ефективне розв’язання навчально-виховних завдань”. Метод навчання виступає “інструментом діяльності вчителя для виконання керівної функції – навчання” [5, 150].

Виклад основного матеріалу. Виходячи з важливості застосування комунікативного методу на заняттях з іноземних мов у немовних ВНЗ, з’ясуємо підходи вчених до визначення сутності головного поняття нашого дослідження. Передусім зазначимо, що великий вплив на розвиток комунікативного та інших підходів до викладання іноземних мов мали три взаємопов’язані теорії Н. Хомського: теорія структури мови, теорія використання мови та теорія оволодіння мовою [4, 107]. На основі цих теорій Н. Хомський розвинув вперше концепцію компетенції, яку поділяв на граматичну (теорія структури мови) та прагматичну (теорія використання мови). Теорія оволодіння мовою знайшла своє вираження в тому, що носії мови розвивають протягом свого життя чотири види мовної компетенції, а саме фонологічну, морфологічну, синтаксичну та семантичну. Ці чотири види компетенції представлено на інтуїтивному рівні. Розвиваючи концепцію мовної компетенції Н. Хомського та використовуючи її під час викладання іноземних мов, Д. Хаймс дійшов висновку про необхідність формування комунікативної компетенції, розглядаючи її формування як результат процесу комунікативного використання іноземної мови [4,

326]. Проте, Дж. Річардс критикував визначення комунікативної компетентності, яке базується на слові “знання”. Він вважає, що це визначення пов’язане з мовними знаннями, з тим, що студент знає про мову, а не з тим, як він її використовує і тому демонструє, деякою мірою, той лінгвістичний підхід до процесу навчання мови з його орієнтацією на мовний зміст [4, 168].

Розділяючи думки вище згаданих мовознавців можна зробити висновок, що кінцевою метою вивчення іноземної мови має бути досягнення певного рівня володіння мовою, яка ґрунтується на розвитку чотирьох основних мовних навичок і досягається в результаті комунікативного використання мови.

Подальший розвиток ідеї комунікативного навчання іноземних мов був здійснений Дж. Хармером. Він використовує системний підхід та застосовує модель Крашена. Дж. Хармер розробляє збалансований комунікативний підхід. Суть його полягає в тому, що весь процес засвоєння іноземної мови розглядається не на основі одержуваного продукту – рівня оволодіння мовою, а на основі системного підходу до розвитку всього процесу комунікативного використання мови, поділяючи його на дві складові: процес оволодіння мовою та процес вивчення мови. При цьому процес оволодіння мовою пов’язаний із введенням нової мовної інформації, яка не контролюється і знаходиться на рівні розвитку рецептивних навичок студентів, а результат при цьому носить комунікативний характер. З психологічної точки зору цей процес розглядається як підсвідомий та інтуїтивний. Процес вивчення мови носить свідомий характер з введенням строго контрольованого мовного матеріалу, а також з результатом, який має на меті тренування та закріплення поданого матеріалу. Слід зазначити, що комунікативне навчання іноземним мовам, згідно моделі, яку запропонував Дж. Хармер, має переваги. До них слід віднести: 1) орієнтацію на досягнення певного рівня володіння мовою як кінцевої мети; 2) зосередження більшої уваги не тільки на результатах, а на процесі, який носить комунікативний характер та розглядається з погляду системного підходу; 3) врахування не тільки лінгвістичних, але й психологічних аспектів процесу навчання мови.

Характерною ознакою двох останніх десятиліть є зростаючий інтерес до комунікативного підходу в навчанні іноземним мовам. Аналіз шляхів розвитку комунікативної методики свідчить про те, що комунікативний підхід сформувався як самостійне ціле, завдяки досягненням функціональної лінгвістики та граматики. Основна

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

функція комунікативної методики навчання іноземним мовам полягає у реалізації принципу комунікативної спрямованості. Метою комунікативного навчання є оволодіння студентами комунікативною компетенцією, яка дозволяє практично реалізовувати засвоєні вміння та навички для успішного вирішення комунікативних завдань [7].

Розгляд тенденцій розвитку методів навчання іноземним мовам дає підставу для твердження, що у середині ХХ на початку ХХІ століття відбувся перехід від перекладних методів навчання, мета яких полягала у навчанні лексики та граматики, до методів, які забезпечують оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю. У системі навчання іноземним мовам змінилася і зменшилася роль теорії граматики, впровадився принцип комунікативної спрямованості, зросла роль взаємодії і мовної активності всіх учасників навчального процесу. З усіх методів навчання іноземним мовам стали надавати перевагу тим, які є розвивальним потенціалом: пробуджують думку, виявляють засоби її вираження, збагачують відчуття, образні уявлення, удосконалюють загальну культуру спілкування та соціальну поведінку в цілому.

На даному етапі розвитку методичної науки одним із основних методів навчання іноземних мов є комунікативний метод. Основне завдання даного методу – організувати процес навчання іноземній мові, адекватний процесу реального спілкування. На відміну від традиційної методики, головною метою навчання іноземній мові за цим методом є навчання не системі мови, а її застосуванню в реальному спілкуванні. Основним засобом навчання виступають не письмові тексти та граматичні вправи, а ситуації, які моделюють реальне спілкування [8, 39].

Охарактеризуємо основні ознаки комунікативного методу. Основне завдання – навчити студентів розмовляти іноземною мовою якщо не на рівні носія мови, то хоча б на рівні, необхідному для подальшої роботи. Головним засобом навчання, на нашу думку, виступають ділові ігри. Вони представляють собою реальні ситуації спілкування, найтипівіші для даного контингенту студентів. Обмежене використання рідної мови під час вивчення іноземної. Замість перекладу лексичних одиниць з іноземної на рідну викладачу слід використовувати на початкових етапах наочність, а на вищих – пояснення іншомовних слів іноземною мовою. Однак власний досвід доводить, що вивчити іноземну мову чи навчити цій мові інших без використання рідної мови неможливо. Слід враховувати те, що не всі лексичні одиниці можна зобразити на малюнках.

При поясненні значення слів іноземною мовою можуть виникати нові незнайомі слова. При викладанні іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі від студентів вимагається чітке знання термінів як іноземною, так і рідною мовою. Крім цього, переклад іншомовних лексичних одиниць, знання їх еквівалентів необхідні для їх запам'ятовування. Вивчення системи мови є переважно інтуїтивним. На відміну від традиційної методики, де граMATика і лексика є основним предметом навчання, при навчанні за комунікативним методом граMATика необхідна лише для правильної побудови словосполучень та речень. Від студентів вимагається не механічне заучування граматичних правил, а інтуїтивне відчуття правильно побудованих фрагментів мовлення. Лексика вивчається не ізольовано, а виключно в контексті під час її застосування.

Слід назвати і основні принципи навчання, які застосовуються під час використання комунікативного методу на заняттях з іноземної мови. До них належать:

1) принцип мовленнєвої спрямованості або принцип комунікативності. Він полягає в тому, що шляхом для реалізації мовленнєвої мети є практичне користування мовою у ситуаціях, які максимально наближені до ситуацій реального спілкування.

2) Принцип індивідуалізації. Завжди необхідно враховувати індивідуально – психологічні особливості студентів. Саме вони впливають на успішне оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю. Комунікативність включає в себе індивідуалізацію навчання мовної діяльності, під якою розуміємо врахування всіх властивостей студента як індивідуальності: його здібностей, вміння здійснювати мовну і навчальну діяльність і головним чином його особливих якостей. Для комунікативного методу індивідуалізація є головним засобом створення мотивації і активності.

3) Принцип автентичності. Даний принцип означає, що найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, саме таких, які використовуються носіями даної мови.

4) Принцип інтерактивності. За даним принципом навчання відбувається переважно у групах, оскільки в умовах групової взаємодії між студентами утворюється спільний фонд інформації про досліджуваний предмет, яким вони користуються разом. Дослідження показують, що при груповій роботі підвищується не лише мотивація студентів, але й їх успішність.

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

Сучасна комунікативна методика пропонує широке використання в навчальному процесі активних нестандартних методів та форм роботи, які допомагають краще свідомо засвоювати матеріал. Такими формами роботи є індивідуальна, парна, групова та робота в команді. Найчастіше при комунікативному методі навчання іншомовного говоріння застосовують такі форми парної та групової роботи, як внутрішні (зовнішні) кола, мозковий штурм, читання зигзагом, обмін думками та парні інтерв'ю [3].

5) Принцип інтенсивного використання фонових знань студентів. Даний принцип надзвичайно актуальний у немовних вищих навчальних закладах. Адже основне завдання, як вже згадувалося, навчити студентів працювати з текстами за їх спеціальністю, розуміти фахову термінологію. Згідно комунікативної методики студенти повинні вміти не тільки читати та перекладати тексти за фаховим спрямуванням, але й розмовляти за даними темами. Але власний досвід показує, що бесіда на тему за фахом під силу лише сильним студентам. Слід розробляти завдання, які б дозволяли не лише активізувати фонові знання сильних студентів, краще засвоювати фахову лексику та розвивати навички говоріння, але й підвищувати мотивацію та інтерес до даної теми слабких студентів.

6) Принцип ситуативності або контекстуальної обумовленості. Він означає, що мова та мовні засоби застосовуються в межах відповідного соціального контексту, тобто ситуативно. Саме контекст, ситуація дозволяють впізнати, семантизувати та запам'ятати значення кожної нової лексичної одиниці [8, 97]. Механічне заучування слів, словосполучень, граматичних форм, речень не дозволяє запам'ятувати їх надовго. Контекст дозволяє адекватно зрозуміти кожне слово, речення завдяки його контекстуалізації – співвіднесенням його значення із значенням навколишніх одиниць. Ситуативність є обов'язковим елементом комунікативного методу, завдяки якій стимулюється мовленнєва діяльність студентів та розвиваються їх мовленнєві навички.

У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції – здатності правильно та доречно користуватись мовою залежно від конкретної мовленнєвої ситуації. Тому навчальною метою комунікативного методу є оволодіння комунікативною компетенцією.

Комунікативна компетенція включає в себе такі складові компоненти, які слід формувати та розвивати у студентів немовного вищого навчального закладу.

1) лінгвістичний – це знання правил словотвору, правопису, лексики та граматики;

2) соціолінгвістичний – це навички адекватної комунікації в межах певної соціальної групи;

3) соціокультурний – це знання з країнознавства;

4) текстовий – це вміння розуміти, інтерпретувати та продукувати письмові тексти за професійним спрямуванням;

5) прагматичний або стратегічний – це вміння розуміти і вживати висловлювання відповідно до комунікативних намірів того, хто говорить та конкретної ситуації спілкування.

Очевидно, що в умовах немовного ВНЗ неможливо сформулювати всі компоненти комунікативної компетентності на високому рівні, як і оволодіти усіма видами мовленнєвої діяльності, але завдання викладача – навчити студентів адекватно розуміти тексти за фахом і спілкуватися на професійні теми. Студенти навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно всі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданим дефіцитом інформації, вибором та реакцією [7, 303]. Тексти повинні показувати конфлікти, які спонукають студента до висловлювання власної думки. Мовленнєва взаємодія студентів інколи проходить за співучасті викладача. Це проявляється в найрізноманітніших формах: парах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку студенти оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понад фразовому та текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання.

Керування навчанням здійснюється не через граматику, а скеровується комунікативними намірами. Студент опиняється в центрі навчання. За допомогою цього методу студенти вдосконалюють навички усного мовлення, долається страх перед помилками. Недолік методу полягає в тому, що не надається належної уваги якості мови. Комунікативна компетенція досягає досить швидко своїх меж.

Комунікативний метод надає можливість вирішити комунікативно-пізнавальні задачі засобами іншомовного спілкування. Комунікативна діяльність включає організацію і розвиток монологічного та діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу.

В процесі спілкування студенти навчаються: вирішувати складні задачі на основі аналізу

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

обставин та відповідної інформації; висловлювати альтернативні думки; приймати важливі рішення; вести бесіди з різними людьми; приймати участь у дискусіях.

Для досягнення комунікативної компетенції – комунікативних вмінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмінь слід використовувати новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Комунікативний метод як засіб навчання іноземних мов, спрямований на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створює передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Основним принципом даного методу є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на студента, цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри викладача в успіх своїх студентів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, сутність комунікативного методу викладання іноземних мов у немовних ВНЗ полягає в тому, щоб розвинути особистість студента, підготувати його до міжкультурного спілкування, розвинути його самоосвітній потенціал для задоволення особистісних інтересів у вивченні іноземної мови. Нами розглянутий лише один із методів навчання іноземної мови, який забезпечує ефективність іншомовної підготовки студентів немовних ВНЗ. Зазначимо, що подальші дослідження стосуватимуться інших методів, які використовуються з метою підвищення рівня

знань студентів у процесі вивчення іноземної мови.

1. Бухбіндер В.А. *Речь и эмоции // Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках / Руковод. кол. авт. В.А. Бухбіндер. – Киев: Вища школа. Изд-во при Киев. ун-те, 1980. – С. 37 – 40.*

2. Коваленко О. *Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003.*

3. *Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови. – Oxford University Press, 1998.*

4. Кочерган М.П. *Основи зіставного мовознавства: Підручник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. – 464 с.*

5. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. *Педагогіка: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2008. – 447 с.*

6. Мартинова Р.Ю. *Дидактико-методические основы письма в системно-коммуникативной методике. Обучение иностранным языкам в учебных заведениях Украины: Сб. статей. – Одесса: ИМОИЯ АПН Украины, 1998. – Вып.1. – С. 12 – 17.*

7. *Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах підручник / кол. авт. під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.*

8. Пассов Е.И. *Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1991 – 360 с.*

Стаття надійшла до редакції 23.02.2012

*Україно, Ти – моя молитва,
Ти моя розлука вікова.
Тримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.*

“Любити все прекрасне і земне і говорити правду...”

Василь Симоненко

український поет і журналіст, діяч українського руху опору

